

PROTOCOALELE CONVENTULUI DE LA CLUJ-MĂNĂȘTUR DIN PERIOADA PRINCIPATULUI. VOL. I. (1326–1590)

Rezumat

Este cunoscut faptul că materialul arhivistic pe baza căruia se poate reconstitui istoria Principatului Transilvaniei a suferit pierderi importante mai ales în urma numeroaselor războaie și – în strânsă legătură cu acestea – a nepăsării administrației. Arhiva princiară s-a pierdut aproape în totalitate, iar arhivele păstrate la locul de adevărire din Oradea au fost distruse odată cu cucerirea cetății de către trupele otomane (1660). Astfel, arhivele celorlalte două locuri de adevărire – Alba Iulia și Cluj-Mănăștur – constituie singurele colecții diplomatice de mari proporții și cu acoperire teritorială largă din Transilvania. În ciuda acestui fapt, chiar și protocoalele păstrate în aceste arhive au fost puțin folosite de către cercetarea istorică, probabil din cauza faptului că majoritatea documentelor sunt greu lizibile și redactate în limba latină. Volumul de față își propune să schimbe situația mai sus arătată publicând rezumatele consemnărilor din primele protocoale alcătuite după secularizarea și reorganizarea conventului din Cluj-Mănăștur, reconstituind totodată cronologia acestor consemnări.

Locul de adevărire de la Cluj-Mănăștur a funcționat în epoca medievală în cadrul unei mănăstiri benedictine înzestrate cu posesiuni întinse. Această situație s-a menținut până în 1556, an în care adunarea stărilor a desființat instituția bisericească, iar călugării benedictini au fost alungați. Activitatea de emitere a documentelor, care servea interesul societății laice, mai ales al nobilimii, s-a limitat la emiterea unor copii ale documentelor păstrate în arhiva conventului. Aceste documente erau redactate de către vechiul notar al conventului și în lipsa vechiului sigiliu erau întărite cu sigiliul orașului Cluj. După douăzeci de ani de dezorganizare, în anul 1575, principele Ștefan Bathory a desemnat personal laic, pe așa-numiții *requisitores*, pentru a continua activitatea de redactare și emitere a documentelor autentice. În acest an a fost confecționat și un sigiliu nou, iar noii funcționari – toți cetățeni ai urbei – primeau pentru activitatea desfășurată pe baza instrucțiunilor redactate tot atunci și o remunerație din vistieria princiară. Presupunem că tot cu ocazia acestei reorganizări a fost mutată arhiva conventului din vechiul edificiu benedictin între zidurile orașului.

Activitatea de emitere a documentelor și alcătuirea protocoalelor au urmat aproape în totalitate tradițiile și metodele cunoscute anterior secularizării. Protocoalele au fost redactate pe baza declarațiilor (*fassiones*) cu caracter juridic, făcute de către părți înaintea locului de adevărire, consemnându-se destul de rar și rapoartele introducerilor în stăpânirea unor posesiuni sau ale ascultărilor de martori. Prin întocmirea acestor registre se urmărea conservarea mai sigură a textelor documentelor emise, care erau consemnate în cele mai multe cazuri cu textul integral. Protocoalele redactate după reorganizarea locului de adevărire conțin mii de documente, ale căror exemplare originale, în marea lor majoritate, nu s-au păstrat, constituind astfel un izvor bogat pentru fiecare ramură a cercetării istorice. Conținutul declarațiilor consemnate în protocoale este extrem de variat, dar în majoritatea cazurilor se referă la înstrăinarea unor bunuri imobile, ceea ce face ca protocoalele să constituie izvoare deosebit de bogate privitoare la istoria posesiunilor din Transilvania, mai ales a celor aflate în comitatele

de la nord de Mureș (Cluj, Dăbâca, Turda, Solnocul Interior, Crasna, Solnocul de Mijloc). Ca o diferență față de perioada medievală, putem nota numărul mare al consemnărilor referitoare la bunurile din Cluj, ceea ce se explică, probabil, prin faptul că locul de adevărată funcționare în oraș.

Volumul de față conține rezumatele consemnărilor din trei protocoale scrise în sec. al XVI-lea (Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta – MNL OL, F15, vol. VII–IX.), precum și ale transumpturilor unor documente anterioare datei de 1 ianuarie 1591, aflate în volume redactate până la sfârșitul sec. al XVII-lea. Primul rezumat datează din 1326, deoarece textul acestui document s-a păstrat într-un transumpt redactat de către requisitori în 1641. Pe lângă documentele amintite, la alcătuirea rezumatelor am folosit și fragmentele de protocoale păstrate în fondurile F 15: 63, 64 și F20 (Metales). Consemnările prelucrate au fost redactate de către requisitorii Martin Kolozsvári, Gheorghe Szentiványi și Ambrosie Balásfi.

Regestele au fost realizate având ca unitate de bază textul, adică documentele transcrise integral sau rezumativ în cadrul unui alt document, au fost scoase din documentul cadru, ordonate cronologic și publicate în această succesiune. Regestul conține, pe lângă evenimentul juridic care prilejuiește emiterea documentului, toate numele proprii (de persoane, toponime), de asemenea titlurile sau rangurile persoanelor menționate și orice detaliu care ar putea să fie util cercetării istorice. Data emiterii documentului și toate elementele de datare care apar în textul documentului au fost transpuse în forma cronologică actuală, iar în paranteză sunt redate în formă abreviată elementele cronologice ale datării originale. Indicele toponimic, onomastic și de materii al volumului cuprinde numele de localități și de persoane care apar în introducere sau în regestele documentelor, numerele culese cu caractere drepte fac trimitere la numărul regestelor, iar cele cu caractere cursive la paginile studiului introductiv. Numele istoric al localității este urmat, între paranteze, cu caractere italice, de cele mai importante variante ale sale, cu grafia în care apar în documente. Datele legate de denumirea localității sunt urmate de alte informații care privesc așezarea respectivă, grupate în poziții separate (posesori/locuitori ai așezării, biserica localității, microtoponime etc.). În cazul persoanelor, după nume, indicele arată și calitatea în care persoana respectivă figurează în document (categoria socială: iobag, nobil, burghez/funcția deținută), precum și localitatea în legătură cu care apare acest nume.